

СВОБОДА VS ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:
КУРИКУЛЯРНА РЕФОРМА У СВІТІ ТА
МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

З М І С Т

МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ:
Навіщо нам національний курикулум?

01

МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ:
що є основою курикулуму більшості
країн світу?

02

Польща, Південна Корея,
США, Фінлядія:
що варто знати

03

СВОБОДА VS
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ:
чому вчителі та директори зацікавлені
у цій реформі?

04

POST SCRIPTUM:
чого очікувати

05

МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ:

Навіщо нам національний курикулум?

Освіта стає більш пріоритетною для українського суспільства, яке шукає механізми, як **стати конкурентноспроможним, розвиненим та успішним**. Водночас рівень невизначеності досить високий, адже освіта - це багато різних зацікавлених сторін, локальний та міжнародний контексти, які треба враховувати, а спільного бачення, куди саме ми рухаємося – немає, воно формується в процесі роботи і руху.

Зараз на рівні Міністерства освіти та науки розпочинається важлива ініціатива з розробки національного курикулуму, який має стати базовим документом у впровадженні освітніх реформ. Досвід інших країн говорить, що курикулум чи програмова основа, як цей документ називають поляки, є **основою для подальших реформ**. Створення такого документу, його впровадження та донесення до шкіл, директорів, вчителів – непрості завдання, з якими ми ще маємо впоратися.

У чому полягає складність?

Створення курикулуму, перш за все, потребує врахування, де знаходиться країна, якою є якість вчительства та його ефективність, якість навчальних практик та інструментів для вчителя, якість інфраструктури як на національному, так і на локальному (рівень місцевого управління освіти, школи) рівні.

Для України створення національного курикулуму - виклик, адже вимагає відмови від пострадянського підходу, коли директива "згори" та контроль і підпорядкування були нормою, а натомість потребує пропозиції нових механізмів взаємодії, де кожен учасник процесу бере на себе відповідальність за свою частину роботи, щоб не просто зробити її - а зробити її якнайкраще. Це, зокрема, питання довіри, яку має відображати курикулум між різними ланками освітньої системи, між вчителями та колективами шкіл, батьками.

Очевидно, що зараз ми у ситуації, коли нам потрібно показати швидкі результати. Натомість розвиток курикулуму - тривалий і безперервний процес. Як говорить досвід більшості країн, процес формування, впровадження та оновлення курикулуму триває постійно. Він може вимірюватися десятками років - як-от у Південній Кореї чи Фінляндії. Саме тому дуже важливо сформувати власний «шлях змін», який розділятиме процес на менші етапи з чітким розумінням, чого необхідно досягнути на кожному з етапів.

Яка можливість для української освіти «захована» у національному курикулумі?

Знання та освіта визнані як одні з ключових факторів, що впливають на економічний розвиток та зростання країни. Саме реформування курикулуму є тією основоположною реформою, яка безпосередньо впливає на результати в освіті. Курикулум показує, що, коли і навіщо вивчати. Його часто розуміють як політичний та соціальний договір, який відображає спільне бачення суспільства, враховуючи локальні, національні та глобальні потреби.

Національний курикулум опирається на **культурні особливості країни, рівень розвитку освіти, цінності, які домінують**, що може як обмежувати, так і надавати можливості.

Саме тому залучення представників громадськості, батьків, вчителів є одним із ключових елементів формування якісного курикулуму, бо це може забезпечити прийняття та підхоплення ідеї **ключовими цільовими аудиторіями**.

Отже, він може стати потужним інтеграційним документом для освітян та громадськості, даючи поштовх до руху за зміни в українській освіті. Це те, що у міжнародних колах називають «колективним впливом» - коли є те, що об'єднує і забезпечує співпрацю і досягненні цілей/вирішенні проблем.

Таким чином, курикулум виконує кілька ролей:

- **Адміністративну** - що вивчати, як і навіщо, як оцінити результати;
- **Інтелектуальну** - які знання, навички та цінності актуальні на сьогодні, куди рухається світ (міжнародний контекст) та де зараз є ми (локальний контекст);
- **Педагогічну** - інструмент для вчителя у роботі з учнями та організації навчання.

Отже, перед нами і виклик, і можливість: виклик відмовитися від старих підходів, можливість краще зрозуміти, кого має готувати українська школа, і де ми хочемо бути у майбутньому.

Курикулум також стане викликом та можливістю для вчительства, яке потребує нових навичок, відкритості до нового та готовності працювати над собою. Більша рамка свободи та простір для експериментів дадуть поштовх для найактивніших та прогресивніших зробити стрибок, якого ми так потребуємо у кожній українській школі.

Яка мета цього документу?

Цим документом ми прагнемо посилити ту увагу до курикулуму, яка вже іде зі сторони Міністерства освіти та науки, адже в цьому процесі ключову роль відіграє те, як курикулум буде розроблятися, хто буде залучений та якою буде його імплементація. Ми розуміємо важливість ініціативи “згори”, але водночас переконані, що саме вчителі, директори та експерти визначають якість впровадження курикулуму. Тому рівень їхнього розуміння, що це за документ, навіщо він і як він може формуватися - важливий.

Ми на етапі формування культури роботи над курикулумом, яка може стати основою для напрацювання інших, не менш важливих документів в освіті. Тому пропонуємо до Вашої уваги міжнародний досвід, аналіз України та можливі рамки, як курикулум можна створити і як його імплементувати.

МІЖНАРОДНИЙ КОНТЕКСТ:

Що є основою курикулуму більшості країн світу?

Більшість країн опираються у цьому документі саме на компетентнісний підхід, де компетентність розглядається як поєднання знань, навичок та сформованої життєвої позиції. Країни визначають для себе ключові компетентності, які підтримують особистісне зростання, участь у суспільному житті, активну громадянську позицію та можливості працевлаштування. Водночас важливо розуміти, що процес формування і розвитку в собі ключових компетентностей триває упродовж всього життя і ніколи не закінчується.

Зараз більшість країн в процесі формування національної стратегії щодо підвищення кваліфікації вчителя, адже саме вчитель є ключовою особою, яка реалізовує курикулум. Крім цього, країни можуть формувати коремі стратегії під певну компетентність, але наразі це частіше виключення, аніж правило.

Впевнено можна сказати, що в Україні за основу будуть взяті компетентності, визначені у Європейському Союзі. Європейський Союз намагається стимулювати розвиток усіх громадян ЄС, визначаючи найважливіші та найосновніші навички, які людина повинна розвивати протягом свого життя, щоб досягти успіху в професійному та особистому житті.

Зокрема виділяють **вісім ключових компетентностей**:

- Володіння рідною мовою
- Володіння іноземними мовами
- Математичні компетентності та базові науково-технічні компетентності
- Інформаційні компетентності
- Уміння вчитися

Соціальні та громадянські компетентності

Ініціативність та підприємливість

Культурна обізнаність та експресія

Детальніший огляд компетентностей:

1. Володіння рідною мовою:

- Вміння усно і письмово спілкуватися в різних комунікаційних ситуаціях.
- Спостереження за особистим способом ведення розмови і пристосування його до вимог ситуації.
- Вміння збирати і обробляти інформацію, формулювати і висловлювати свої аргументи в усній і письмовій формі переконливо відповідно до контексту.

Тобто:

- Коли і як використовую рідну мову і чи роблю це правильно?
- Які труднощі мені трапляються під час спілкування?
- Як можу впоратися з ними?
- Наскільки добре інші розуміють мене?
- Як я адаптую свій рівень володіння мовою до рівня інших людей?

2. Володіння іноземними мовами:

- Основними навичками для спілкування іноземними мовами є здатність розуміти голосові повідомлення, вміння ініціювати, підтримувати і завершувати розмови, а також читати, розуміти і писати тексти.
- Позитивне ставлення включає в себе усвідомлення культурного розмаїття, а також зацікавлення мовами і міжкультурною комунікацією.

Тобто:

- Коли використовую іноземну мову і чи на відповідному рівні?
- Які труднощі виникають у спілкуванні?
- Як можу з цим впоратися?
- Наскільки я був/ла креативний/а, коли під час пояснення іноземною мовою цього питання я не знав/ла відповідного слова?

3. Математичні компетентності та базові науково-технічні компетентності:

- Вміння рахувати, ознайомлення з мірами та структурами, основними операціями і основними математичними уявленнями, розуміння математичних термінів і понять, а також усвідомлення питань, на які математика може дати відповіді.
- Навички застосування основних математичних принципів і процесів у повсякденних ситуаціях приватного і професійного життя.
- У випадку природничих наук і техніки, необхідні знання включають в себе основні принципи, що управляють природою, фундаментальні наукові поняття, а також розуміння впливу науки і техніки на світ природи.
- Ці компетентності повинні дозволити людям краще зрозуміти переваги, обмеження та ризики, що виникають з теорії і застосування природничих наук і технологій в суспільствах разом з прийняттям рішень, цінностями, моральними питаннями, культурою.

Тобто:

- Коли я використовую мої математичні навички?
- Як я використав/ла математичні навички
- Чи я знаю, які питання та проблеми можна вирішити за допомогою математичних знань?
- В яких ситуаціях я використовую мої базові знання про функціонування світу природи і технологій?
- Як я застосовую теорію на практиці (від загального до конкретного або від часткового до загального - дедукція чи індукція)?
- Чи можу я, використовуючи принципи логічного мислення, запропонувати деякі міркування?

4. Інформаційні компетентності:

- Інформаційні компетентності вимагають хорошого розуміння і знання природи, ролі та можливостей інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в повсякденних ситуаціях: в особистому та суспільному житті, а також на роботі.
- Обов'язкові навички включають в себе можливість пошуку, збору і обробки інформації та її використання критичним і систематичним чином, одночасно оцінюючи їхню значимість.

Тобто:

- Якими джерелами інформації я користувався(лася), щоб підготуватися до реалізації моїх завдань?
- яким чином ти спілкувався(лась) з іншими працівниками онлайн перед початком та під час реалізації завдань?
- Яким чином я маю намір працювати з іншими людьми, щоб наприклад, розвивати їхній критичний підхід до знань, доступних в Інтернеті ?
- як я навчився(лась) використовувати інформацію, доступну в Інтернеті, у моїй роботі (база методів роботи, календар навчання, списки розсилки, пошук партнерів і т.д.)?
- Чи я використовува(ла) ІКТ, щоб розширити свій світогляд через участь в різноманітних онлайн-спільнотах з культурною, соціальною та професійною метою?

5. Вміння вчитися:

- У ситуації, коли навчання націлене на досягнення конкретних цілей роботи чи кар'єри, людина, яка вчиться повинна володіти необхідними компетентностями, знаннями, навичками і кваліфікаціями.
- У всіх випадках вміння вчитися вимагає знань і розуміння особистих бажаних стратегій навчання, сильних і слабких сторін, а також можливість пошуку можливостей навчання і професійної підготовки, а також доступної допомоги або підтримки.

Тобто:

- Яким чином я засвоював(ла) нові знання?
- Яким є мій стиль навчання (навчання через спостереження, слухання, роботу з текстом, практику)?
- Які дії найбільше спонукають мене до навчання?
- Яким чином я оцінював(ла) те, чого навчився (лася)
- Яким чином я використовував(ла) те, чого навчився (лась)?

6. Соціальні та громадянські компетентності:

- Основні навички цієї компетентності передбачають здатність конструктивно спілкуватися в різних середовищах, проявляти толерантність, висловлювати і розуміти різні точки зору, вести переговори, а також здатність до емпатії.
- Громадянська компетентність ґрунтується на знанні понять демократії, справедливості, рівності, громадянства і громадянських прав, в тому числі з

представленням їх в Хартії основних прав Європейського Союзу та міжнародних деклараціях, а також їхнім застосуванням різними інститутами на місцевому, регіональному, національному, європейському і міжнародному рівнях. Вони включають знання про сучасні події, а також основні події в минулому.

Тобто:

- Чи я виступав (ла) з ініціативою і виходив(ла) назустріч іншим, підтримував (ла) інших?
- Які громадянські компетентності я розвинув(ла) до цього моменту мого життя?
- Які громадянські компетентності для мене є важливими?
- Як я розвинув(ла) свої навички роботи в колективі?
- Чи і яким чином я долучався(лася) до життя і справ місцевої спільноти, країни, Європи, світу?

7. Ініціативність та підприємливість:

- Ця компетентність включає в себе вміння побачити можливість для особистої, професійної чи економічної діяльності
- Навички належать до проактивного управління проектами (що включає в себе, наприклад, планування, організацію, управління, керівництво і делегування завдань, аналіз, комунікацію, звітність, оцінку та облік).
- Необхідною є здатність оцінювати і визначати свої сильні і слабкі сторони, а також оцінювати ризики та ризикувати в обґрунтованих випадках.

Тобто:

- Які завдання я виконував(ла) під час роботи?
- Чи я пропонував(ла) нові завдання, нові ідеї, нові рішення, щоб поділитися ними зі співробітниками?
- Коли я ризикував(ла) і чого завдяки цьому я навчився (лася)?
- Які шанси я використовував(ла), щоб проявити свою креативність та використати нові знання та навички?

8. Культурна обізнаність та експресія:

- Культурна обізнаність включає в себе усвідомлення місцевої, національної та європейської культурної спадщини та їхнього місця у світі.

- Вона охоплює базові знання щодо основних творів культури, в тому числі сучасної популярної культури. Важливо розуміти культурне і мовне розмаїття в Європі та в інших регіонах світу, необхідність його збереження, а також важливість естетичних факторів у повсякденному житті.
- Глибоке розуміння власної культури і почуття ідентичності можуть бути основою для поваги і відкритого ставлення до різноманітності форм культурного самовираження.
- Важливо визнати той факт, що багато європейців живуть у двомовних чи багатомовних сім'ях і спільнотах, і що офіційна мова країни, в якій вони живуть, може не бути їхньою рідною мовою.

Тобто:

- Якою мірою я мав(ла) бажання долучитися до нових форм культурного досвіду?
- Коли я був готовий (ва) використовувати різні засоби і форми самовираження (наприклад, малювання, мова тіла)?
- Чи поглибилися мої зацікавлення культурою та мистецтвом регіону чи країни, звідки я родом?
- Чи поглибилися мої зацікавлення культурою і мистецтвом інших країн, інших етнічних груп?

Водночас:

- Всі ключові компетентності вважаються однаково важливими, оскільки кожна з них може зробити свій внесок у досягнення успіху в суспільстві знань.
- Сфери багатьох з компетентностей покривають одна одну і пов'язані одна з одною, аспекти, необхідні в одній сфері, підтримують компетентності в іншій.
- Хороше опанування основних мовних навичок, читання, писання, рахування і навичок в області інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) є важливою основою для навчання; вміння вчитися сприяє всім іншим освітнім діям.

Деякі питання застосовуються у всіх сферах: критичне мислення, креативність, ініціативність, рішення проблем, оцінка ризику, прийняття рішень і конструктивне управління емоціями відіграють важливу роль у всіх восьми ключових компетентностях.

Країни дуже по-різному підходять як до втілення компетентнісного підходу, так і до формування курикулуму. До прикладу, Фінляндія визначає для себе сім компетентностей, а саме:

- Самостійне мислення і вміння вчитися
- Культурні та комунікаційні компетенції
- Винахідливість у повсякденному житті, турбота про інших, самообслуговування
- Multiliteracy (культурні коди та різні типи передачі)
- Інформаційно-комунікаційні вміння та навички (ІКТ)
- Підприємливість та інші навички, необхідні на робочому місці
- Задіяність, критичний підхід.

Водночас вчителю надаються рекомендації щодо можливих методик, які допоможуть уможливити розвиток вказаних **компетентностей**:

- Пробудження зацікавлення процесом навчання
- Активна роль учня
- Індивідуальний підхід
- Автономія учня у процесі навчання та життя школи
- Робота в проектах (кілька вчителів працює з учнями над тим самим питанням)
- Атмосфера співпраці у класі.

Аналогічні рекомендації надаються і щодо методів оцінювання, які досить різноманітні, що допомагає забезпечити об'єктивність і водночас не обмежуватися лише оцінками:

- Вчитель як гід учня (заохочення і підтримка)
- Постійний зворотний зв'язок
- Річні/проміжні звіти
- Поєднання кількісної оцінки з описовою
- Не можна оцінювати лише на основі результатів перевірок
- Розвиток навичок самооцінювання в учня.

Приклад компетентнісного завдання:

Шкільний клас хоче орендувати автобус для екскурсії, представники класу зв'язалися з трьома компаніями, які надали інформацію про свої ціни.

Компанія А: замовлення подорожі коштує - 375 гривень, плюс 0,5 гривні за кожний кілометр подорожі.

Компанія В: замовлення подорожі - 250 гривень, плюс 0,75 гривні за кожний кілометр подорожі.

Компанія С: подорож до 200 км – 350 гривень, якщо подорож більше 200 км, необхідно додати по 1,02 гривні за кожний кілометр після 200.

Послугами якої компанії слід скористатися, якщо під час шкільної подорожі необхідно буде проїхати між 400 і 600 км?

Польща, Пд.Корея, США, Фінлядія: Варто знати

Чому Польща

Польща - одна із 13 країн, яка показала покращення у читанні за результатами PISA за останнє десятиліття.

Основним джерелом таких покращень стали:

1. Розвиток компетенцій учнів, які потребують більше часу для освоєння знань
2. Покращення компетенцій дівчат.

Водночас реформи відбувалися паралельно:

1. Реформа децентралізації
2. Більша автономія шкіл
3. Збільшення заробітної плати вчителів
4. Перша довготривала стратегія "Добра і сучасна школа"
5. Створений навчальний центр для вчителів
5. Відмова від ідеологічного спрямування курикулуму.

З 1999 року розпочалися більш структурні реформи:

1. Управління школами було передане на локальний рівень
2. Була змінена структура освіти, система оцінювання
3. Впроваджено національний курикулум
4. Реформа освіти вчителя на базі університетів.
5. Представлена система кар'єрного росту вчителя.

Досвід Польщі у створенні курикулуму

Міністерство освіти надає курикулум для початкової, основної школи, та професійної школи. Також міністерство визначає часові рамки (таймлайн) та вимоги до впровадження курикулуму в школі. Курикулум задає лише рамки функціонування школи, базуючись на принципі автономії. Школи самостійно вирішують, яким буде формат шкільного курикулуму, які практики та методи використовувати. Такі рішення приймаються командою вчителів після консультації з батьками та врахування потреб учнів, місцевого контексту. (8)

Національний курикулум покликаний забезпечити стандарти освіти. При цьому польські експерти радять добре розібратися, для чого справді потрібен цей документ. Польща пережила 4 програмові основи (так у поляків називають курикулум) і досі не має універсального рішення, як має створювати курикулум і яким він має бути. Зараз іде процес детального вивчення ключових компетентностей. Як вони формуються та розвиваються впродовж навчання і залежно від віку.

Очевидно, ці напрацювання ляжуть в основу вже оновленого польського курикулуму. Поляки наголошують: важливо те, як підходиш до проблеми, а ще важливіше - не грузнути в деталях.

При створенні курикулуму насамперед необхідно визначитися з його структурою. Це допоможе вийти на певні предмети та цілі цих предметів. Польська програма є рамковим документом, який кожна школа адаптує вже для себе. Тут відповідальна роль відводиться саме директорам, які встановлюють рівень та організують процес.

Якщо говорити безпосередньо про процес створення курикулуму, то польський досвід говорить про те, що окрім команди експертів, має бути широко залучена громадськість, а саме - вчителі і батьки. Над першим варіантом програми працювало 100 експертів. Їхні напрацювання були надані вчителям із ключовим питанням: *"Скільки часу потрібно, щоб це реалізувати?"*

Вже під час впровадження другої програмової основи був один відповідальний експерт, який опирався на команду при Міністерстві освіти. Команда була сформована за принципом залучення різних сторін - ¼ учасників були вчителі.

Поляки відверто говорять про те, що важливо не просто розробити, а й впровадити напрацювання. З їхнього досвіду впровадження часто залежить від політичних міркувань, тому програмова основа є таким собі політичним документом. Щоб забезпечити мінімальну поступовість у проведенні реформ є домовленість, що за втілення курикулуму відповідє Інститут освітніх досліджень, який має залишатися поза політикою.

Очевидно, це допомагає полякам формувати певну “мапу реформ”, яка зрозуміла вчителям та громадськості. (16)

Чому США?

США - це країна контрастів, яка витрачає багато на навчання, здебільшого має добре обладнані класи, дуже різноманітну освіню мережу, яка змінюється залежно від штату. Водночас США зараз намагаються уніфікувати і визначити певні стандарти, яку будуть однакові для всіх. Попри це, країна показує не найкращі результати у світових рейтингах в сфері освіти.

У 2012 році Сполучені Штати брали участь у міжнародному тестуванні PISA. З 34 країн-учасниць США посіла 26 місце за результатами учнів з математики. Близько 13% учнів досягнули достатнього рівня на тесті. Водночас, це країна, яка входить у топ-5 країн світу за рівнем витрат на учня, поступаючись лише Австрії, Люксембургу, Норвегії та Швейцарії.

Досвід США цікавий саме як досвід федеративної країни, яку населяють люди з усіх куточків світу, а шкільна система завжди у процесі реформування.

Досвід США у створенні курикулуму

В 2009 році у США розпочався процес стандартизації, а саме озробки Common Core State Standards, в якому брали участь представники влади та освітяни із 48 штатів.

Стандарти розроблялися на основі:

- Найкращих стандартів, які є у штатах
- Досвіду вчителів, експертів та провідних лідерів думки
- Зворотнього зв'язку від громадськості. (13)

Освітні стандарти у США існують із початку 1990-х років. До 2000 років кожен штат визначив і встановив власні стандарти, які визначають, що учні та випусники мають вміти робити. Недостатність стандартів стала основою для початку процесу розробки Common Core State Standards у 2009 році.

Під час розробки стандарти були розподілені на дві категорії:

- Стандарти для коледжів та професійної/кар'єрної готовності
- Стандарти K-12 (шкільної) освіти

Спершу були розроблені стандарти для коледжів та професійної/кар'єрної готовності, а згодом на їхній основі були розроблені стандарти для шкільної освіти. Національна урядова асоціація (The National Governors Association (NGA)) та Рада директорів шкіл (the Council Chief State School Officers (CCSSO)) отримали понад 10 000 коментарів під час двох періодів збору думок від громадськості. Багато коментарів від батьків, вчителів, адміністрацій шкіл та громадян допомогли сформуванню фінального вигляду стандартів. (14)

Перша ітерація відбувалася за участю саме вчителів, які були залучені таким чином:

1. Вони працювали у робочих групах, а також відповідали за збір зворотного зв'язку;
2. National Education Association (NEA), American Federation of Teachers (AFT), National Council of Teachers of Mathematics (NCTM), and National Council of Teachers of English (NCTE) відповідали за роботу вчителів, їх збір та консолідацію зусиль.
3. Вчителі були представлені у національних командах та робочих групах
4. Давали зворотній зв'язок під час збору коментарів та оглядів.

Часові рамки розробки стандартів

У 2007 році відбулося перше обговорення стандартів на державному рівні. Як результат, у 2008 році було видано "Benchmarking for Success: Ensuring U.S. Students Receive a World-Class Education". Цей звіт, до розробки якого були залучені представники влади, освітяни, дослідники, рекомендував державі розробити спільні стандарти освіти, щоб забезпечити готовність випусників відповідати на виклики ХІХ століття.

У 2009 році розпочався активний процес розроблення стандартів для коледжів та кар'єрного зростання випусника, який передбачав одночасну взаємодію робочих груп та групи зі збору зворотного зв'язку (збір відбувався у два етапи). Після цього етапу у 2010 перейшли до роботи над стандартами у школі. З 2011 року розпочалася імплементація стандартів у штатах, які адаптовували це відповідно до своїх реалій. Станом на 2015 рік - це 42 штати. (15)

Імплементація відбувається абсолютно добровільно та за індивідуальними часовими рамками штатів.

"Спільні стандарти - хороша ідея, яка була погано втілена. Стандарти "кажуть" вчителю, що навчати, але не відповідають на питання як та який має бути результат. В класі допускається лише одна правильна відповідь - сказана вчителем. Якщо учень отримав аналогічний результат, але іншим способом, його відповідь, хоч вона і правильна, може бути відкинена.

Стандарти допомагають багатьом вчителям - початківцям або тим, хто не хоче докладати зусиль. Але вони вбивають креативність та творчість".

Відгук американського вчителя

Чому Південна Корея?

Ця країна близька до нас за кількістю населення, яке становить близько 51 млн людей. За останні роки Південна Корея посідає провідні позиції за результатами тесту PISA, окрім цього вона досить щедра на інвестиції в освіту: 6,7% ВВП витрачається саме на освіту різних рівнів (при середньостатистичному показнику OECD 5,3%). 98% дорослих людей мають повну середню освіту.

Досвід Південної Кореї у створенні курикулуму

Курикулум переглядається регулярно відповідно до потреб світу, що дуже швидко змінюється. Від початку заснування Республіки Корея курикулум переглядався сім разів: 1954-1994, 1964-1973-1974, 1981, 1992-1995, 1997-1998, а також було три часткових огляди: 2006, 2007, 2009 (частковий перегляд стартував із жовтня 2003 року, щоб відповісти на виклики часу). Головні принципи, закладені під час переглядів: децентралізація у прийнятті рішень щодо куррикулуму, диверсифікація структури, відповідний контент, ефективність в реалізації.

Сьомий перегляд курикулуму був ініційований Комітетом з освітніх реформ, який підпорядковувався безпосередньо Президенту. Тоді було запропоновано повністю переглянути курикулум. Процесом дослідження практик та напрацювання рекомендацій зайнявся Інститут освітнього розвитку Кореї (Korea Education Development Institute, KEDI) в березні 1996 року.

Основні засади політики були визначені Міністерством освіти, в той час як сам дизайн був розроблений Групою з дослідження та розвитку курикулуму (Curriculum Revision Research and Development Group), яка в основному складалася з персоналу KEDI. Група ділилась на 4 підгрупи: перша розробляла курикулум для початкової, середньої, старшої школи; друга підгрупа - для професійних шкіл, третя - для вищої школи, четверта - напрацьовувала формати диверсифікованого куррикулуму. Комітет з освітніх реформ переглядав пропозиції, надавав консультації та допрацьовував фінальний варіант курикулуму.

Представники Комітету та Групи разом із вчителями, експертами, спеціалістами з конкретних предметів збиралися разом, щоб обговорити, куди має бути спрямований цей курикулум, які завдання стоять перед кожним предметом. За весь час роботи над курикулумом такі зустрічі відбувалися близько 80 разів. Загальна кількість людей, залучених у процес, становить 4 598. Під час презентації результатів близько 800 людей виступили із пропозиціями та критикою. Після ще одного раунду перегляду курикулуму, остаточний варіант презентували 30 грудня 1997 року. Оскільки запропонований курикулум був величезною зміною форматів і підходів, то важливо було максимально залучити громадськість. Саме тому були ще організовані публічні слухання, щоб зрозуміти, яка реакція на запропоновані зміни.

14322 вчителів, батьків, експертів були залучені в процес протягом року. Всього 284 публічні слухання, семінари та конференції були проведені.

Нарпямок реформи було задано у переході від “закритої системи” до “відкритої системи”, від фокусу на тому, хто надає послуги, до фокусу “кому надаються освітні послуги”. Відповідно до цих двох засадничих принципів було запропоновано низку реформ. Сьома редакція курикулуму була частково переглянута та змінена і представлена в лютому 2007 року. Остання версія куррикулуму була представлена в грудні 2009 року.

Є три рівні розробки та імплементації курикулуму: національний курикулум, рамки для розробки місцевих курикулумів та гайди для розробки шкільних куррикулумів. Міністерство освіти несе загальну відповідальність за курикулум.

Національний курикулум визначає цілі кожного предмету та різних рівнів (початкова, середня, старша школа). Національний курикулум є основою для розробки навчальних матеріалів, книг, оцінювання. Через місцеві управління цілі національного курикулуму доносяться до шкіл, які вже формують власні курикулуми. Реалізація курикулуму моніториться (мінімальна кількість днів, розподіл часу на кожний із предметів, інше).

Структура сьомого курикулуму також має дві частини: національний курикулум для основних предметів (National Common Courses curriculum) та курикулум вибіркового курсу (Elective Courses Curriculum). Також є розділ, присвячений крос-курукулярному навчанню, тобто темам, які є спільними для кількох предметів (запропонований у 2009 році). Серед тем, які сюди входять: демократична громадянська освіта, освіта для інформаційної грамотності, етика, антикорупційна освіта, освіта для сталого розвитку, гендерна освіта, освіта з прав людини, тощо.

Було розроблено також низку документів, які пояснювали, як впроваджувати курикулум. Більше 1 000 конспектів щодо змін у курикулумі були розроблені Кореїським інститутом курикулуму та освіти (Korea Institute of Curriculum and Evaluation). Також були розроблені стандарти оцінки для кожного предмету в курикулумі. Часові та комунікаційні обмеження були зняті завдяки онлайн-системі, яка пов'язувала міністерство освіти та муніципальні органи управління та школи.

Якщо говорити про імплементацію сьомої версії національного курикулуму, то країна зіштовхнулася з певними проблемами: школи отримали можливість самостійно приймати рішення з імплементації курикулуму чи програми вибіркового курсу.

Отже, робота над курикулумом тривала з 1954 по 1998 роки і вона стосувалася виключно наповнення. Перегляди, які теж відбувалися впродовж цього часу, вже брали до уваги вчителів, оцінки та професійний розвиток педагогів. Цікаво, що курикулум вдосконалювався постійно, натомість школи так швидко не змінювалися. (9)

Чому Фінляндія?

Фінська система середньої освіти вважається однією з найкращих у світі. Зоря фінів зійшла після першої їхньої участі у порівняльному дослідженні PISA, де ця маленька країна, яка менш ніж півстоліття тому вибралася з доіндустріального рівня розвитку, зайняла провідне місце. За останні 15 років Фінляндію з верхніх рядків PISA потіснили азійські країни, проте фіни досі тримають першість серед європейських країн, і крім того, пишаються найбільш рівноправною системою освіти - фінські учні не просто добре пишуть тест, вони пишуть його однаково добре, у якій би школі вони не навчалися.

Після "фінського дива" у PISA в країну почалося масове паломництво освітніх експертів та політиків, які намагалися зрозуміти, чому у Фінляндії вдалося. Причинами успіху традиційно вважаються три кити: високий рівень автономії і довіри у системі освіти, висока якість вищої педагогічної освіти у поєднанні з ретельним відбором у професію та створенням сприятливого навчального середовища для вчителів і учнів.

Попри загальне визнання фінської середньої освіти як однієї з найкращих у світі, зараз там триває масштабна курикулярна реформа, яка має на меті привести зробити освіту більш релевантною для потреб світу, який стрімко змінився і подовжує мінятися.

Навіщо реформувати систему, яка й так добре працює?

Бо змінився ринок праці і технології навчання: кооперація, мережева та групова робота, децентралізація знань, проблематизація ідентичності у світі постійних змін та глобальних інформаційних потоків. Нові завдання розвитку - просування рівності (зокрема, гендерної), розвиток підприємництва та навичок для трудової діяльності, сприяння демократії, розширенню прав, можливостей та впливу, розвиток соціальних навиків та вміння добре поводитися.

Опікується цим процесом і зокрема, розробкою нового Національного базового курикулуму, Фінська Національна Рада з питань освіти (ФНРО). Це експертний орган (на відміну від Міністерства освіти, яке є органом управлінським), що відповідає за розвиток цілей, змісту та методів освіти на рівні основної, старшої, професійної школи та освіти дорослих.

У загальних рисах курикулярна система Фінляндії виглядає так: у законі про базову освіту перелічено обов'язкові предмети і визначено, що розподіл годин на кожен предмет визначається наказом уряду (години визначаються не по навчальних роках, а на період навчання - 1-2, 3-5, 6-9 класи), а ФНРО формує базовий курикулум.

Затверджений урядом національний базовий курикулум (окремо для основної та старшої школи) містить цілі та базовий зміст навчання з усіх шкільних предметів, а також описує місію, цінності та структуру освіти, дає настанови щодо методів викладання, формування навчального середовища, взаємодії з родиною учнів тощо.

Тобто у цьому документі визначається не лише що саме мають засвоїти у школі діти, але і те, як цього досягнути і в яких умовах. Це наділяє курикулум подвійною функцією: він водночас є управлінським регулюючим документом та інструментом для вчительства, за допомогою якого воно розвиває власні педагогічні практики.

Сучасна куррикулярна система Фінляндії ґрунтується на трьох основних принципах:

- Цілеорієнтоване управління, визначене у законодавстві та національному курикулуму
- Автономія місцевої влади у забезпеченні та організації освіти: місцевий курикулум як керівний документ на локальному рівні
- Залучення вчителів як цінних експертів, які розробляють курикулум на рівні школи, як джерела різних підходів до освітнього процесу.

Автономія - це одна з основних особливостей фінської системи освіти. У площині курикулуму це означає, що на основі Національного базового курикулуму місцева влада розробляє локальний курикулум, за яким працюватимуть школи у кожній конкретній громаді. Тобто Національний куррикулум є каркасом, основою для розробки місцевого курикулуму: він визначає загальну структуру змісту освіти і базові настанови, які використовують розробники курикулуму на місцях, вчителі та адміністрація шкіл, для створення локального, зумовленого контекстом курикулуму.

Формально кожен район та місто мають створити власний курикулум. Однак на практиці громади делегують цей обов'язок школам, переконавшись попередньо, що усі ключові пункти курикулуму (зокрема, викладання іноземних мов, спеціальна освіта, питання соціальної допомоги учням, організація освіти дітей з родин мігрантів) у кожній зі шкіл району/міста збігаються. Тож можна твердити, що школа у Фінляндії має право проектувати власний курикулум у межах національних рамок та локальних вимог. (1)

Щоб курикулум був цілісним і узгодженим, вчителі різних предметів у процесі його розробки та реалізації кооперуються між собою. Крім цього, на визначення навчальних цілей у локальному курикулумі мають вплив батьки (опікуни) та власне учні. Цікаво зазначити, що, оскільки курикулум включає вимоги до соціального захисту учнів та співпраці школи і родини, до його розробки залучаються місцеві органи соціального захисту і охорони здоров'я.

Базовий куррикулум передбачає можливість розробки річного навчального плану для кожної дитини - тобто списку предметів та модулів, які вона вивчатиме цього року, та конкретні шляхи досягнення навчальних цілей, описаних у локальному курикулумі.

Саме у локальному курикулумі визначається, чи буде практикуватися такий вид планування, і якщо так, то для яких категорій учнів. Навчальний план містить перелік вибіркового курсів, додаткових корекційних занять, навчальних пріоритетів дитини. Спочатку відповідальність за його розробку лежить на вчителів (в кооперації з батьками та шкільними експертами), але з кожним наступним класом учні та учениці все більше долучаються до розробки своїх навчальних планів.

Згадана вище куррикулярна реформа у Фінляндії дає змогу уважніше вивчити саме процес створення Національного курикулуму.

Новий Національний базовий курикулум було ухвалено в кінці 2014 року. На основі нього до 1 серпня 2016 року мають бути ухвалені локальні куррикулуми, і з початку цього навчального року їх впроваджуватимуть у школах. Базовий куррикулум розроблявся міждисциплінарними робочими групами за підтримки дорадчих онлайн-груп. Ці робочі групи склалися переважно з досвічених вчителів з усієї країни, а також з дослідників і викладачів педагогічних факультетів в університетах.

Нові елементи курикулуму (наприклад, міждисциплінарне навчання) проходили апробацію та оцінку вчителів, аби гарантувати, що новації взагалі доцільні і можуть бути імplementовані в усіх школах. Треба зауважити, що вчителі також відіграють ключову роль у написанні підручників (друкують їх приватні видавництва, а школи купують на свій вибір).

Місцева влада надавала фідбек, протягом 2012-2014 рр. було організовано три хвили онлайн-консультацій на сайті ФНРО (зі різними рівнями освіти). Перед ухваленням протягом осені 2014 року ФНРО отримала офіційні висновки усіх ключових стейкхолдерів (від вчительської профспілки до роботодавців). Цікаво, що одночасно розроблялося кілька конкурентних проектів національного курикулуму.

Процес планування курикулуму відштовхувався від:

Оцінки змін у соціальному середовищі;

- Аналізу поточного стану
- Результатів досліджень, оцінок та проектів з розвитку
- Міжнародного досвіду
- Національних орієнтирів - освітньої політики (законодавства та урядових програм).

Новий курикулум поділено на дві частини: стандарти із посиланням на відповідні нормативні акти та допоміжна частина, де стандарти роз'яснюються, наводяться приклади їх імплементації та надаються посилання на відповідні матеріали, щоб допомогти вчителю в роботі.

Основні зміни, на яких акцентують лідери курикулярної реформи, стосуються посилення ціннісної основи (підкреслюється унікальність кожної дитини та високоякісна освіта як базове право, зв'язок із суспільством, що змінюється), завдань базової освіти (акцент на поєднанні освіти та виховання, забезпечення всезагального охоплення школою та високого рівень підготовки для усіх, хто закінчує школу), та організації шкільного життя (зростання ролі та участі учнів, освітній та виховний вплив усіх шкільних заходів, важливість різноманітного навчального середовища, зокрема, дистанційного навчання). (3)

Однією з найважливіших новацій цього курикулуму є акцент на наскрізних, загальних компетентностях та міжпредметному навчанні:

- мислення та навчання.
- культурна компетенція, взаємодія і (само)вираження.
- догляд за собою та безпека.
- мультиграмотність.
- ІКТ-компетентність.
- компетентність, необхідна для трудової діяльності та підприємництва,
- участь, розширення прав і можливостей та відповідальність.

Компетенції описані як виклики, що постають перед школою та вчителями, а не як безпосередньо цілі навчання для учнів. Їхній розвиток вимагає кооперації між навчальними дисциплінами та розв'язання задач, які є значущими для учнів.

Усі сім наскрізних компетентностей включені до навчальних цілей, які визначаються у курикулумі для кожного предмета, та до системи оцінювання. Таким чином курикулум поєднує компетентнісно-орієнтований та предметно-орієнтований підходи до формування курикулуму. Крім цього, новий курикулум наголошує на важливості оцінювання у навчальному процесі: передбачено перехід від оцінювання навчання до оцінювання для навчання і оцінювання як навчання, а також важливість позитивного зворотнього зв'язку. (2)

Свобода vs Відповідальність:

Чому вчителі та директори зацікавлені у цій реформі?

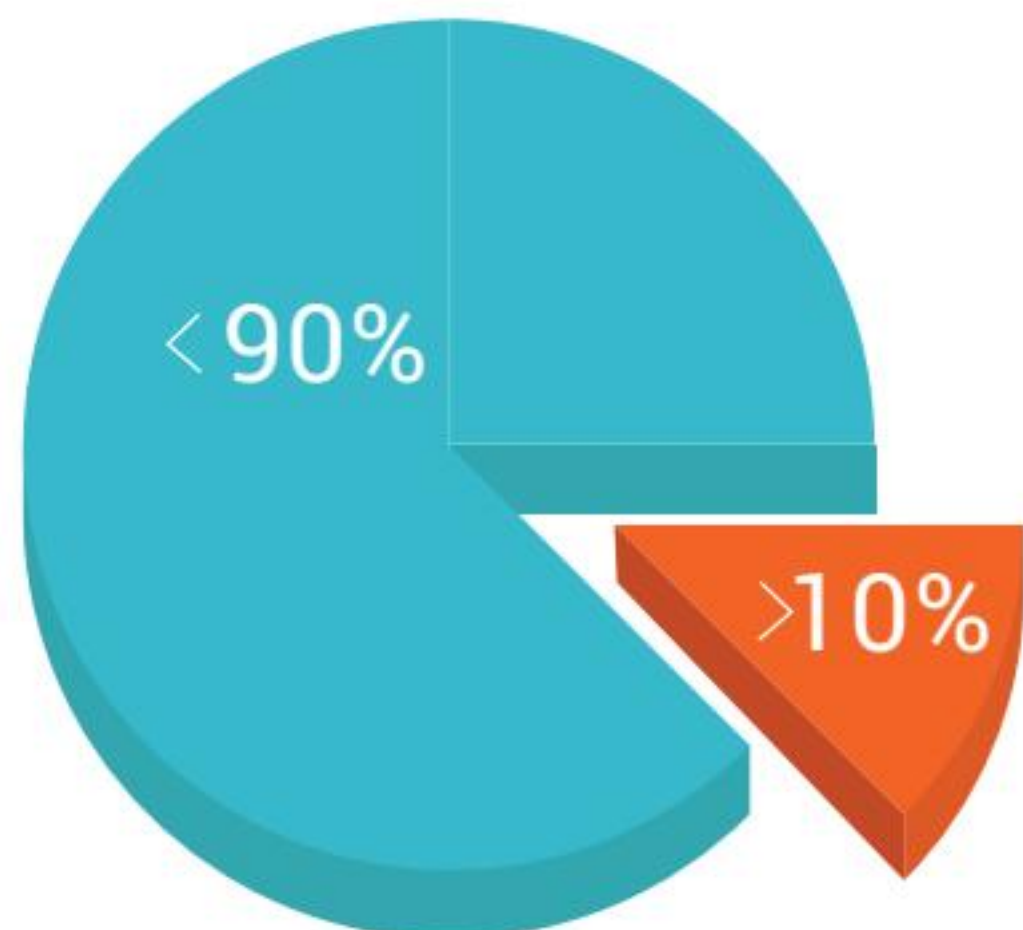
Курикулум є важливим етапом у децентралізації освіти. Це передбачатиме більшу свободу для вчителя та директора, відповідно, перехід школи до “менеджменту в школі” (school-based management), який допоможе створити самодостатні установи, де вчителі у команді з директором можуть відчувати себе “господарями процесу”. Звичайно, важливо, щоб впровадження курикулуму йшло паралельно з іншими реформами.

Опираючись зокрема на результати PISA, можна говорити про важливість дерегуляції в освіті. Основною тезою є те, що саме дерегуляція збільшує досягнення в навчанні учнів не залежно від соціального класу, відповідно таким чином впливає на ефективність освітньої системи в країні. При цьому це також передбачає, що вищі та краще забезпечені класи отримують більше переваг, що збільшує і нерівність. У США ще у 1988 році були опубліковані дослідження (Chubb and Moe), які показували, як децентралізація покращує управлінські успіхи у школах. Відповідно до результатів, така політика пропагує кращу успішність учнів, оскільки є більш орієнтованою на вчителя. (6)

Показники автономії:

На рівні країни автономія може коливатися від **0%** (відсутність автономії) до **100%** (усі школи володіють потрібною автономією)

< 90% - Бельгія, Чехія, Угорщина, Ісландія, Латвія, Нова Зеландія, США, Нідерланди та Велика Британія.
> 10% - Люксембург та Франція

Тобто переважає інструктаж від держави. Для країн OECD цей показник в середньому становив **60% у 2000 році, 74% у 2003, 68% у 2006.**

За результатами опитування експертів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів, в Україні збережена за часів СРСР централізована система управління освітою. Більшість управлінських рішень, що стосуються ключових питань системи загальної середньої освіти, приймаються на загальнодержавних закладів, що було проведене в жовтні 2012 р. МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти», 40% управлінських рішень, що стосуються ключових питань функціонування системи загальної середньої освіти, приймаються на центральному рівні.

Ще більше, 45% — на регіональному та місцевому рівнях. І лише 15% — на рівні закладів освіти. Порівнюючи ці показники із середніми по країнах ОЕСР, можна зробити висновок, що в нашій державі збережена без особливих змін централізована система управління освітою, яка існувала в СРСР.

Тож кожна країна проживає свій досвід - проте можна із впевненістю сказати, що більше свободи для навчальних закладів - кращі результати учнів. Дерегуляція може стосуватися школи як інституції, фінансів, автономії у навчальному процесі. Нас цікавить саме автономія у навчальному процесі, бо це те, що стосується куррикулуму.

Для кожного директора та вчителя в Україні курикулярна реформа - це виклик. Ми маємо надто багато обмежень з однієї сторони і вже можемо чути голоси тих, хто казатиме, що із подібними умовами та зарплатами не про зміст нам думати. Проте у нас немає шансів, якщо ми відкладемо подібні реформи. Крім цього, ті вчителі та директори, які є критичною масою у впровадженні змін, не бояться відповідальності та діють в рамках своїх можливостей, потребують шансу стати кращими професіоналами, робити більше і мати таку можливість. В такий спосіб освітяни отримують відчуття "власності" на навчальний процес та результати, а це вже певна особита та професійна самодостатність.

POST SCRIPTUM: чого очікувати?

В результаті, ми отримуємо документи курикулярної політики (формулюють основоположне для курикулуму освітнє бачення, уявлення країни про ідеальну освіту), документи щодо рамкової структури національного курикулуму (роз'яснюють принципи та структуру курикулуму, а також стратегію всеохоплюючого курикулярного процесу; забезпечують послідовність та взаємозв'язок курикулярної системи як єдиного цілого) та рекомендації щодо створення курикулярної продукції (пояснення, як скласти курикулум так, щоб усі програми навчальних предметів були вертикально і горизонтально узгоджені, методика його впровадження).

Водночас ми лише на старті і подальшим важливим кроком буде саме формування інфраструктури: створення, покращення, дослідження курикулумів, щоб процеси не стали одноразовою акцією. (25)

Крім цього, усю необхідну інформацію можна оформити в «Curriculum Framework («Рамки курикулуму»)). Наявність такого документа характерна для більшості країн ОЕСР, Центральної та Східної Європи. Усі вони мають документ під назвою «Рамки Державного Курикулуму», що містить у собі (викладені в доступній формі) «ключові елементи та принципи» системи навчальних програм, одне слово, все те, що вчителі та учні повинні розуміти та знати про неї.

Такий документ надасть громадськості довідкову інформації про реформування курикулуму в країні в цілому. Розробка простого і когерентного документа здійснюватиметься на основі низки вже розроблених в Україні документів.

Проблема тут полягає в їх модернізації, удосконаленні та оформленні у єдиний простий документ, щось на зразок «дайджесту», доступний для всіх учителів та інших важливих учасників усередині та поза межами системи освіти.

Куррикулярна реформа має передбачати:

1. Створення механізмів досягнення стабільного розвитку інституційних можливостей та людських ресурсів для розробки курикулярних документів.
2. Поетапне впровадження нового курикулуму з трьома «вхідними точками» в систему, тобто 1, 5 та 9 класу.
3. Паралельне впровадження комплексної реформи підручників, в результаті якої будуть витіснені всі невідповідні підручники та утвориться вільний ринок навчальної літератури.
4. Впровадження спеціальних програм підготовки вчителя, які нададуть можливість навчити учителів оперувати сучасними, основоположними для філософії нового курикулуму, методами та методиками.
5. Впровадження програми удосконалення менеджменту змін на рівні школи (удосконалення шкільної системи, участі у житті школи, механізмів підтвердження якості, тощо).
6. Взаємодія з відповідними стейкхолдерами з метою впровадження змін курикулуму. (25)

КУРИКУЛУМ І ДЕРЖСТАНДАНТ:

у чому різниця і що має спрацювати?

У педагогічній теорії існує понад 400 визначень цього поняття. В українській мові зміст терміна "курикулум" наближений до термінів "зміст освіти" та "навчальна програма".

Курикулум як документ відрізняється від державного стандарту, який визначає лише змістову частину навчання та навантаження. Крім опису змісту освітніх галузей, курикулум містить аналіз причин необхідності впровадження нового змісту освіти; чітке визначення цілей навчання; окреслення цільових груп, на які розрахований даний курикулум; опис передбачуваних взаємин вчителя і учнів, узгодженість методичних принципів із відповідними навчальними матеріалами; сучасні моделі і засоби навчання; систему і принципи контролю та оцінки. І в цьому сенсі державний стандарт є лише частиною курикулуму.

За висловом С. Клепка, *"образно курикулум можна представити як шлях оставляння змісту, що окреслює структуру, організацію, баланс і способи презентації знань у шкільному класі"* (25).

Курикулум формуватиме іншу культуру взаємовідносин між вчителем та директором, вчителем та учнем. Також багато буде залежити від готовності освітян підхопити процес, навчатися і покращувати свою кваліфікацію. Матимуть певну роль і наявні стимули, як от заробітня плата чи інфраструктурні умови. Водночас **основна хвиля змін проходить саме в голові директора/вчителя.**

ДЖЕРЕЛА:

1. The position, role and tasks of the Finnish National Board of Education
2. Curriculum reform in Finland
3. The Finnish national core curriculum: structure and development
4. Finnish national board of education web-site
5. Amendments and additions to the national core curriculum web-site
6. Working Paper Deregulation of education: What does it mean for efficiency and equality? TranState working papers, No. 157
7. http://www.oph.fi/download/132551_amendments_and_additions_to_national_core_curriculum_basic_education.pdf
8. World data on education
9. Korea Institute for Curriculum and Evaluation (KICE) web-site
10. National curriculum information center
11. The PISA results and the Education System in Korea
12. It's (Past) Time for a USA National Curriculum
13. A National Curriculum in the United States?
14. Common Core standards
15. Common core standards official web-site
16. Oecd-economic-surveys-poland-2014
17. Channeling Change: Making Collective Impact Work By Fay Hanleybrown, John Kania, & Mark Kramer
18. The Role of Business in Collective Impact
19. American Schools vs. the World: Expensive, Unequal, Bad at Math
20. Про підсумки розвитку загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти у 2008/2009 навчальному році та завдання на 2009/2010 навчальний рік : рішення колегії Міністерства освіти і науки України, 26 серп. 2009 р., Протокол No 9/1-2. - К., 2009.
21. Державний стандарт базової і повної середньої освіти : проект. - Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/zvyazki-z-gromadskistyuta-zmi/gromadske-obgovorennya/4710>
22. Національна стратегія розвитку освіти на 2012-2021 рр. : проект. - Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/zvyazki-z-gromadskistyuta-zmi/gromadske-obgovorennya/4710>
23. Біла книга національної освіти «Сили змін та вектори руху до нової освіти України» // Директор школи. - 2009. - No 43-44.
24. Георгеску Д. Курикулярна філософія двадцять першого століття: що старого і нового? / Д. Георгеску // Виклик для України: розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття : зб. доп. Всеукр. наук.-практ. конф., 25-27 черв. 2007 р., Київ. - К. : Постметодика, 2006. - No 3 (67). - С. 2-17.
25. Клепко С. Курикулум як проблема шкільної освіти України // Виклик для України : розробка рамкових основ змісту (національного курикулуму) загальної середньої освіти для 21-го століття : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 26-27 черв. 2007 р., м. Київ / Україна - Проект «Рівний доступ до якісної освіти», Акад. пед. наук України, Державна установа «Директорат програм розвитку освіти» М-ва освіти і науки України. - К. : [б. в.], 2007. - С. 89-143.